

PŘIPUSTIT, ŽE BY TO MOHLO BÝT JINAK

Josef Potoček: *Mýtus evoluce: Co je základem našeho života: evoluce, nebo stvoření?* Mělník: Juda 2020.

Kniha *Mýtus evoluce* je promyšleně strukturovaným pojednáním, které v sobě kombinuje rysy úvahy i přírodovědecké a teologické práce. Autor, vzděláním chemik, Ing. Josef Potoček zde sumarizuje své široké znalosti biologie a Písma. Proud argumentů se čas od času dokonce téměř stává kaskádou citací, podepírajících autorův pohled na věc. Pravidelně se v knize zároveň objevují pasáže z textů, vůči kterým se Potoček poměrně přehledně vymezuje. Jak samotný název knihy napoví, jedním z primárních úmyslů publikace je přesvědčit čtenáře o závažných deficitech evolucionismu. S užitím řady zajímavých a srozumitelně nastíněných příkladů složitosti fungování buňky, oka, bakterie, metamorfózy hmyzu etc. (zvláště na str. 70–75) Potoček argumentuje (ostatně jako jeden z mnoha),¹ že nahlížet genezi oněch fenoménů coby slepý vývoj darwinistické evoluce, v němž údajně hraje zásadní roli aspekt náhody, je pohled špatným směrem. Není obtížné uhodnout, že takové úsilí se pro něj stává oslím můstkem k druhému podstatnému záměru práce – tj. nabídnout stvoření života křesťanským Bohem jako přesvědčivější a logičtější vysvětlení.

V kompetenci většinového čtenáře (včetně autora této recenze) neleží posouzení validity argumentů z oblasti biologie. Co ovšem humanitně zaměřeného člověka může upoutat, je určitá (těžko říci, zda vědomá nebo nevědomá) intence Potočka poměrně binárně štěpit předkládané teze dle jeho jasného souhlasu a nesouhlasu. Očekává-li někdo četnější zmínky o paradoxech, nejednoznačnostech nebo nuancích na pomezí, bude pravděpodobně zklamán. Ona binarita (jež je obsažena již v samotném názvu podtitulu knihy) je eskalována několika způsoby; od zřejmě nevědomě vzniklých podprahových detailů po vyhrocená přirovnání. Autoři, s nimiž Potoček souhlasí

(např. Werner Gitt, John Lennox, Phillip Johnson, Michael Behe, Francis Collins), se v knize alespoň jednou vyskytnou s tituly před jmény (prof. či dr.), někdy i opakovaně, zatímco významné osoby, se kterými nesouhlasí (jako Lawrence Krauss, Stephen Hawking, Carl Sagan, Hans Küng, Karl Rahner, Marek Orko Vácha), se ve spojení s akademickými tituly v textu nenacházejí. Vystupuje-li tedy Potoček proti výraznějšímu vlivu náhody v našem světě, zdá se být zmíněná praxe náhodou podivnou. Jedná se však pouze o pozoruhodnou marginálii.

Podstatnější je, že mnohé reprezentace pojmu „darwinismus“ jsou zde, chtělo by se říct, přehnaně nafouknuty. Ať už jde o citace jiných autorů, se kterými je Potoček ve shodě, či přímo jeho vlastní slova. Dozvídáme se, že darwinismus předkládá „alternativní mytologii“, plní funkci „zástupného náboženství“ (str. 111) a jde o „největší podvod v dějinách vědy“ (str. 86). Významy oněch pojmů v daných kontextech však nejsou patřičně naplněny. Ostatně, i když se stane některá hypotéza či teorie „kuhnovsky“ překonaná, je z akademického pohledu korektní o ní hovořit např. jako o „podvodu“? Jindy se dokonce dočteme, že „... mělo nadšení pro evoluci rysy až mystického hnutí“ (str. 78). Neprospělo by zde snad užití střízlivějších pojmenování? Případně vysvětlit přesvědčivě a širěji, proč byla užitá právě tak ostrá označení? Pokud se jedná o hyperbolu, pak do seriózní povahy textu nezapadá.

Zůstaneme-li u problematiky pojmů, zmiňme také, že je nesmírně obtížné v knize nezaznamenat překvapivou četnost slova „ideologie“ nebo jeho odvozených přívlasků v souvislosti s evolucí přírody či darwinismu (str. 15, 68, 77, 80, 81, 103, 107). Jde snad o ideologii, jejíž nositelé „neví, že ví“, jak by řekl Slavoj Žižek? Pravděpodobně má autor na mysli ideologii jakožto deformovaný či lživý pohled na svět, ovšem někteří ideologii vidí též v postmoderním režimu jako plně nedoložitelnou perspektivu považovanou za pravdu (s neutrálním znaménkem) – v takovém případě by se však i Potočkova kreacionistická perspektiva rázem blížila ideologií² a ono nálepkování Darwinova odkazu by pozbylo tolik negativního zabarvení.

Z obou odstavců výše se rodí otázka, zda tak tvrdá slova, namířená proti odborníkům, kteří s některou z moderních

podob darwinismu i dnes souzní, nejsou zbytečně a snad i nelegitimně útočná.

Budovaný akcent na propastnou vzdálenost mezi polohami darwinismu a kreacionismu je zřetelný napříč kapitolami. Porušen je pak v přípustce, že kupříkladu encyklika *Humani generis* (1950) evoluční teorii dává šanci na obhájení,³ či v případě postojů teologů Karla Rahnera a Marka O. Váchy. Vůči možným snahám o sblížení mezi Darwinovou evoluční teorií a teistickým kreacionismem se Potoček ale sám vymezuje (str. 111–112). V oné zmínce o konvergenci navíc mohli být v knize dále zmíněni i další: významný kardinál John Henry Newman,⁴ jenž uvažoval o formě konsonance mezi křesťanským světonázorem a tezí přírodní evoluce, biolog George Mivart se svou náboženskou variací Darwinovy myšlenky⁵ či známý český teolog Ctirad Václav Pospíšil, který se teologicko-historickou stránkou dané věci u nás hlouběji zabýval.⁶ Na jednom místě Potoček dokonce píše: „*Tlak evolučního dogmatu je ale tak silný, že se někteří křesťané snaží názoru o evolučním původu člověka vyhovět*“ (str. 29). Některé věřící tak vlastně vykresluje jako oběti, které jen podlehly tlaku.

Téměř na konci Potoček implicitně kvituje, že Jan Pavel II. údajně vyzval akademiky včetně Stephana Hawkinga, jenž o tom ve své nejznámější knize později napsal, aby nezkoumali velký třesk („... protože ten byl okamžikem stvoření“).⁷ Problém je ovšem v tom, že jednak Hawkingovo tvrzení hrubě překrucuje skutečná papežova slova⁸ a jednak za „otce teorie velkého třesku“ je považován katolický kněz a svého času prezident Papežské akademie věd Georges Lemaître, u jehož prvotních pokusů o pronikání do problematiky počátku kosmu nalezneme inspiraci knihou Genesis.⁹

V závěru Potoček sám zmiňuje okřídlený terminus „bůh mezer“ od Friedricha Nietzscheho,¹⁰ aby ukázal, že v případě argumentace v knize o pouhé vyplnění mezer nejde (str. 112). Ovšem hrubé shrnutí knihy v podstatě zní: složitost a limity fungování organismů a šířící se genetické informace vylučují svůj nahodilý vznik, a proto (logicky) odkazují na (epistemologickou mezeru vyplňující) „inteligenci“ – (křesťanského) Stvořitele. Pokud práce aspiruje na to být literatu-

⇒ Dokončení recenze
a poznámky na další straně vlevo dole.

ZAMYŠLENÍ

Říká se, že většina náboženství, především křesťanství, neodporuje vědě. Není to bohužel pravda, jsou v přímém rozporu. V bibli, ve Starém zákonu v knize Genesis, se píše o mnoha věcech, které by například nejen objevení jakéhokoli jiného života anebo jiné formy života ve vesmíru, bolestivě vyvrátilo. Může se jednat už o naši Sluneční soustavu. Život by jinde existovat neměl. Přestaly by platit mnohé zákony, místy by se dále rozšířila polygamie – mnohoženství, panika, rasismus, těžko odhadnout a domyslet změny v našem každodenním životě. Nemohli bychom pak přísahat na bibli, korán a na jakoukoli svatou knihu. V srdcích by nám zbyla prázdnota. I po přečtení mnoha informací, zejména ze Starého zákona, který převzal řadu věcí ze starších vyprávění a děl (Epos o Gilgameši, hliněné tabulky ze Sumeru atd.), však musíme bohužel kroutit hlavou.

rou pro studenty a veřejnost (jak doporučuje David Neumann v předmluvě), nebylo by vhodnější připustit, že Boží intervence je či jsou možným vyplněním oné dosud neproniknutelné epistemologické mlhy v otázce počátku a utváření, nikoliv však jediným myslitelným? Jedním z přínosů novověké evropské vědy je toto uvědomění: co se jeví jako logické, nemusí být automaticky pravdivé¹¹ (ostatně proto pěstujeme tradici logických hypotéz a teorií). Pro Potočkovu velmi čtivou, interdisciplinární a názorně ilustrativní knihu může být nakonec ona zarytá snaha logicky doložit (nikoliv jen nabídnout) Stvořitele coby vysvětlenní spíše slabinou.

Daniel Rejman

✠ NA PŘÍŠTĚ 1/2021

Religiozita byla v českých zemích a na území dnešního Slovenska jiná už nejméně půl tisíciletí (pokud nemáme rovnou říci „vždy“). I po desetiletích ve společném státě vidí Češi religiozitu Slováků obvykle jen ve velmi hrubých obrysech. Téma „Náboženství na Slovensku“ v příštím Dingiru umožní ostřejší a detailnější pohled.

Na světě jsou dvě hlavní větve náboženství. Vzniklé z hinduismu (hinduisticko-buddhistické) a abrahámovského monoteismu (židovsko-křesťansko-muslimské). Ty se dále rozčlenily. Ludwig Lazar Zamenhof přišel s myšlenkou vytáhnout ze všech náboženství vše, co je pro ně shodné. Vše pak shrnul pod homanarismus (homanarismo) a s tímto by neměli mít, údajně, problém ani nevěřící.

Svět je starý miliardy let a my jsme tu pouze 302 tisíce let. Jaký význam měla geologická období trvající miliony let před námi? (V délce těchto období máme též velice výrazný rozpor!) Jsme-li i nejsme-li ve vesmíru sami, oboje zamrazí. Je to pravda, nemáme rádi nejistotu. Obtížně uvěříme tomu, co jsme si neosahali anebo co nemůžeme dokázat. Evolučí jsme se takto vyvinuli, jsme lidé. Nevěříme tomu, čemu je obtížné uvěřit, vše musíme mít podloženo. Těžko se nám věří tomu, když se někdo prohlásí za boha a neposkytne jakýkoli nadpozemský dů-

kaz. Vyjma dalších věcí, které se k příběhům nabalují až později přeuvyprávěním a jsou takto i z textu zřetelné dodnes. Nelze je navíc považovat za důkaz boží podstaty. Velice obtížné jsme přesvědčeni bez důkazů. Nezdá se nám myšlenka, že si někdo přeje, abychom pouze věřili, nepátrali, a dále jaký to bude mít význam, jestli je to takto dobře a dělá-li to dobře i tomu, kdo se za boha prohlásil a proč to všechno? Budou-li objeveny další nové věci kolem nás, zřejmě to časem pohne s nejedním náboženstvím. Myšlenka, proč tu vlastně jsme a jaký to má význam, napadne každého z nás. Proč nemůže být prostě „nic“?

Martin Dokoupil,
M.Dokoupil@email.cz

Poznámky

- 1 Potoček se sám hlásí k myšlení některých (např. Michael Behe, Werner Gitt).
- 2 Jako příklad uveďme větu: „*Nedokonalosti v přírodě ale nejsou výsledkem nějaké chybné konstrukce světa, nýbrž jsou důsledkem hříchu.*“ Viz str. 30.
- 3 Str. 110. Vedle Pia XII., jsou jmenováni též Jan Pavel II. a František.
- 4 V současnosti dostupné např. v ARMSTRONG, Dave, *Cardinal Newman: Q & A in Theology, Church History, and Conversions*, 2015, str. 353–354 či původně v *The letters and diaries of John Henry Newman / edited at the Birmingham Oratory with notes and an introduction by Charles Stephen Dessain*, London 1961–1977.
- 5 MIVART, George, *On the Genesis of Species*, London a New York 1871.
- 6 Viz např. POSPÍŠIL, Ctirad Václav, Významní přírodovědci 19. století a teologické promyšlení teorie evolučního vzniku – stvoření lidstva, in *Teologická revue* 84, 2013 (str. 151–166), nebo zvláště POSPÍŠIL, Ctirad Václav, *Zápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost: Česká katolická teologie 1850–1950 a výzvy přírodních věd v širším světovém kontextu*, Praha 2017.
- 7 Str. 110, viz také HAWKING, Stephen, *Stručná historie času*, Praha 2007, str. 129.
- 8 Ve skutečnosti papež řekl: „*Věda sama o sobě nemůže vyřešit takovou otázku (počátku světa): musí existovat taková znalost člověka, která se povznese nad fyziku a astrofyziku a která se nazývá metafyzikou; především zde leží poznání, které vychází z Božího zjevení.*“ JAN PAVEL II. *Discorso di Giovanni Paolo II alla Pontificia accademia delle scienze*, Vatikán. 3. října 1981.
- 9 Viz např. LAMBERT, Dominique. *Was the Big Bang Theory Born out of Belief? Lemaître's Primeval Atom Hypothesis in Dialog between Theology and Science*, dostupné z <https://www.theologie-naturwissenschaften.de/en/dialogue-between-theology-and-science/editorials/big-bang>.
- 10 „Z mezer skládal se duch těchto vykupitelů; ale do každé mezery postavili svůj blud a tuto výplň jmenovali bohem.“ – NIETZSCHE, Friedrich, *Tak pravil Zarathustra*, Praha 2014, str. 82 (původně vyšlo r. 1883).
- 11 Viz např. John BAILLIE, *Natural Science and the Spiritual Life*, Oxford 1951, s. 20–28.

DINGIR

religionistický časopis
o současné náboženské scéně

23. ročník

Číslo 4/2020 vychází 15. prosince 2020.

Vydává DINGIR, s. r. o.,
Černokostelecká 36, 100 00 Praha 10
dingir@dingir.cz
<http://www.dingir.cz>

Šéfredaktor:

Doc. PhDr. Zdeněk Vojtíšek, Ph. D.

Redakční rada:

Mgr. Pavol Bargár, M. St., Th. D.,
Mgr. Helena Dyndová, Ph. D.,
Prof. Pavel Hošek, Ph. D.,
Mgr. Andrea Hudáková, Th. D.,
Mgr. Martin Ořešník,
Mgr. Miroslav Mrázek, Th. D.,
Mgr. Jitka Schlichtřová,
Mgr. Jan Sušer,
Doc. ThDr. Ivan O. Štampach,
Ing. Mgr. Vojtěch Tutr,
Mgr. Aleš Weiss.

Grafický návrh:
Richard Bobůrka.

Tisk:

tiskárna Nakladatelství Karolinum.

Cena: 49,- Kč

Objednávky a urgencye:

SEND – Předplatné s. r. o.

Ve Žlábku 1800/77, 193 00 Praha 9

tel: 225 985 225.

e-mail: administrace@send.cz

<http://www.send.cz>

Registrace:

MK ČR 7943 z 30. 3. 1998.

ISSN: 1212-1371